

μεν δέκα τόνους, ἀλλ' ἡ ὀρμονία ἔχει κακτὰ μὲν τὴν ὀρχούσαν ὀρμονικὴν τοῦ ἐπταχόρδου ἐπτά, κατὰ δὲ τὸ ὀκτάχορδον ὀκτὼ ἥχους, τόσους δ' ἀκριβῶς ὀρθοῦμοις καὶ ὅσαι πραγματεύονται περὶ τῆς ὀρμονίας τῶν σφυριῶν. Ἡ ἔννοια, ἡτις ὑπόκειται ἐν τῇ ὀρμονίᾳ τῶν σφυριῶν, φάνεται οὖσα ὅτι ὅλος ὁ οὐρανός ἐστιν ὀρμονία. Τοῦτο δὲ ἐξῆγον ἀμέσως ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἢ τῆς εἰκασίας κανονικότητός τινος ἐν ταῖς ἀποστάσεσι καὶ τοῖς κινήσεσι τῶν ἀστέρων. "Ο, τι οἱ ὄφισται μόδισιν ἐν τῇ συμφωνίᾳ τῶν ἀστέρων, τοῦτο ἀκούουσι τὰ ὡτα. ἐν τῇ συμφωνίᾳ τῶν τύνων. Ἐπειδὴ κακτὰ τὸν συμβολικὸν τοῦ ακέπτεσθαι τρύπον τῶν Ιυθαγόρειών δὲν ἐφρύντιζον περὶ ἀκριβεστέρας διακρίσεως τῶν ἐννοιῶν καὶ ἐταύτιζον τὴν ὀρμονίαν πρὸς τὴν διὰ πασῶν, λίσαν προσεχές αὐτοῖς ἦτο νὰ θεωρήσωσι καὶ τὴν οὐρανίαν ὀρμονίαν ὡς διὰ πασῶν καὶ τοὺς ἐπτὰ πλανήτας ὡς τὰς χρυσᾶς χορδὰς τοῦ οὐρανοῦ ἐπταχόρδου. Ἡ ποιητικὴ αὕτη διέξα ὑπῆρχεν ἀναμφισβήτητος ἢ πρώτη, οἱ δὲ λόγοι, δι' ᾧ δικαιολογεῖται, εἰσὶ βεβοσίως μεταγενέστεροι.

'Ανάγκη καὶ ἀπειρον. Τὸ πῦρ τοῦ περιβάλλοντος τὸν κόσμον κύκλου ἐνδουν οἱ Ιυθαγόρειοι ὡς ἀναγκαῖον τοῦ σύμπαντος περίβλημα, περιβάλλον καὶ συγκρατοῦν τὸν κόσμον, καὶ διὰ τοῦτο ὀνόμαζον αὐτὸν ἀνάγκην. Οὐχὶ ἀπίθανόν ἐστι προσέτι ὅτι τὸ φῶς τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ἐν μέρει δὲ καὶ τὸ τοῦ ἡλίου ἐξ αὐτοῦ τοῦ περιβάλλοντος τὸν κόσμον πυρὸς παρήγον. Λατανάκλασιν τοῦ φωτὸς τούτου ἐθεώρουν τὸν γκλαζίον. Ηέρα τοῦ κύκλου τοῦ πυρὸς ἐκείνου κεῖται τὸ ἀπειρον ἢ τὸ ἀπειρον πνεῦμα, ἐξ οὗ ἀναπνεῖ ὁ κόσμος. Τὴν ἐκτὸς τοῦ κόσμου μπαρζίν τοῦ ἀπειρον ἀπέδειξεν ὁ Ἀρχύτας (¹). Εξ αὐτοῦ προσέτι ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον τὸ κενὸν καὶ ὁ

(¹) Στιγμ. Φυσ. 467, 15. «Ἀρχύτας δέ, ὃς φησιν Μέδημος, οὕτως ἡρώτα τὸν λόγον· ἐν τῷ ἐπιγέντῳ (οἷον τῷ ἀπλανεῖ οὐρανῷ) γενόμενος, πότερον ἐκτείναιμι ὃν τὴν γεῖραν ἢ τὴν ῥύθδον εἰς τὸ ἔξω ἢ οὐ; καὶ τὸ μὲν οὖν μῆτρας ἐκτείνειν, ςτοπον· εἰ δὲ ἐκτείνει, ἡτοι σιώμα τοῦ τόπου τὸ ἐκτὸς ἔσται· διοίσαι δὲ οὐδέν, ὡς μαθητήματα· καὶ οὖν βαδίζεται τὸν αὐτὸν τρύπον ἐπὶ τῷ ἀεὶ λαμβανόμενον πέρας καὶ ταῦτὸν ἐρωτήσει, καὶ εἰ ἀεὶ ἔτερον ἔσται, ἐφ' ὃ ἡ ῥύθδος, δηλον ὅτι καὶ ἄπειρον· καὶ εἰ μὲν σιώμα, δέδειχται τὸ προκείμενον· εἰ δὲ τόπος, ἔστι δὲ τόπος τὸ ἐν ὃ σιώμα ἔστιν ἢ δύναται ἀν εἶναι, τὸ δὲ δυνάμει τὸν χρήτιθέναι ἐπὶ τῶν ἀιδίον, καὶ οὕτιος ἐν εἴη σιώμα ἄπειρον καὶ τόπος».

χρόνος. Χρόνον δ' ἔλεγον οὐ μόνον τὴν τοῦ ὅλου κίνησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν σφάκτρων αὐτὴν τοῦ οὐρανοῦ. Διὸ τοῦ πρώτου ἐνόουν τὸ ἀπειρον τοῦ χρόνου, διὸ δὲ τοῦ δευτέρου ὅτι ὁ οὐρανὸς διὸ τῆς κινήσεως αὐτοῦ ἔστι τὸ μέτρον τοῦ χρόνου.

Τὰ μέρη τοῦ κόσμου. 'Η θεωρία αὕτη παρηγκώνισε τὴν ἀρχαῖαν θεότηταν, καθ' ἣν τὸ σύμπαν ἔστιν ἐπίπεδον καλυπτόμενον ὑπὸ ἡμισφαῖρου κοίλου, τὴν δ' ἔννοιαν τοῦ ἄνω καὶ κάτω ἀνθραγγῶν νῦν εἰς μικρὸν καὶ μεγίστην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ μέσου. 'Τὸ πλησιέστερον τοῦ μέσου ὠνόμαζον δεξιόν, τὸ ἀπότερον ἀριστερὸν τοῦ κόσμου μέρος. 'Ἐπειδὴ δὲ τὴν κίνησιν τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐθεώρουν γιγνομένην ἀπὸ μυστῶν πρὸς ἀνατολὰς ὡς προχωρητικὴν κίνησιν, τὸ μέσον κατεῖχεν οὕτω τὴν τιμητικὴν θέσιν τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ κόσμου. "Λλιως δὲ τὰς ἄνω μέρη τοῦ κόσμου ἐθεώρουν τελειώτερα. Διακρίνοντες δὲ πρῶτον μὲν τὸν ἔξωτατον πυρώδη κύκλον ἀπὸ τῶν κύκλων τῶν ἀστέρων, εἶτα δὲ μεταξὺ τῶν κύκλων τῶν ἀστέρων τοὺς ἄνω καὶ κάτω τῆς σελήνης κύκλους, διέρρουν οὕτω τὸ σύμπαν εἰς τρεῖς χώρας, εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ περιέχοντος, ὃ ἐκάλουν "Ολυμπον, εἰς τὸ ὑπὸ τὴν τοῦ 'Ολύμπου φοράν, ἔνθα εἰσὶ τεταγμένοι οἱ πέντε πλανῆται μετὰ τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης, ὃ ἐκάλουν κύσμον' τὸ δὲ ὑπὸ τὴν σελήνην καὶ περίγειον μέρος ἐκάλουν οὐρανόν. 'Ιն μὲν τῷ 'Ολύμπῳ ὑπάρχουσι τὰ στοιχεῖα ἐν τῇ καθαρότητι αὐτῶν, ὃ δὲ κόσμος ἔστιν ὁ τύπος τῆς τεταγμένης καὶ κακονικῆς κινήσεως, ὃ δὲ οὐρανὸς ὁ τύπος τῆς γενέσεως καὶ τῆς μεταβολῆς.

Τὸ μέγα τοῦ. "Οταν τὰς ἀστρας ἐπανέλθωσι πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν πρὸς ὄλληλα θέσιν, ἣν ἔσχον ἔξι ἀρχῆς, ὅταν δῆλα δὴ συμπληρωθῆ τὸ μέγα τοῦ, οὐκ ἐπέλθῃ νέας κοσμικὴ περίοδος, τότε πάντας οὐκ ἐπανέλθωσι πάλιν ὅπως ἦσαν καὶ πρότερον καὶ τὰς πρόσωπα καὶ τὰς προέξεις καὶ τὰς καταστάσεις αὐτῶν ὅμοιας (¹). 'Η δο-

(¹) Σιμ. Φυσ. 732, 26. «Ἔι δέ τις πιστεύσεις τοῖς Ιευθυγορείοις, ὃς πάλιν τὰ αὐτὰ ἀριθμῷ, κάγῳ μυθολογήσω τὸ βαθδίον ἔχων ὑμῖν καθημένοις οὕτω, καὶ τὰ ὄλλα πάντα δροῖτος ἔξι τοὺς γρόνους εὐλογόν ἔστι τὸν αὐτὸν σίναι».

ξασίς αὕτη συνεδέετο βεβαίως μετά τῆς μετενσωματώσεως καὶ τοῦ μεγάλου ἔτους.

Γηίνη φύσις. Περὶ τῆς γηίνης φύσεως φαίνονται οἱ Πυθαγόρειοι λίαν ἀτελῶς φιλοσοφήσαντες. Ὁ Φιλόλαος ὅπως ἐκ τῶν πρώτων τεσσάρων ἀριθμῶν παρῆγε τὰ γεωμετρικὰ σχήματα, τὸ σημεῖον, τὴν γραμμήν, τὴν ἐπιφάνειαν, τὸ σῶμα, οὕτως ἀνέφερε καὶ τὴν φυσικὴν ποιότηταν εἰς τὸν ἀριθμὸν πέντε, τὴν ψύχισιν εἰς τὸν ἕξ, τὸν νοῦν, τὴν ὑγίειαν καὶ τὸ φῶς εἰς τὸν ἑπτά, τὸν ἔρωτα, τὴν φιλίαν, τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἐπίνοιαν εἰς τὸν ὀκτώ. Ιδότες τοῦ σχηματισμοῦ τούτου ἐστὶν ἡ ἔννοιας, δτὶ τὰ πράγματα παρίστανται καστὸς κλίμακας αὐξανομένης τελειώτητος.

Ἄνθρωπολογία. Καὶ περὶ ψυχῆς δὲν ἡρεύνησαν βαθέως οἱ Πυθαγόρειοι· τὸ περὶ ψυχῆς σύγγραμμα τοῦ Φιλολάου ἐστὶ νόθον. Ὁ ἀξιοπιστότατος ἡμῖν μάρτυς Ἀριστοτέλης δὲν γιγνώσκει πολλὰ περὶ τῆς ψυχολογίας τῶν Πυθαγορείων. Λέγει ἀπλῶς, δτὶ τινὲς αὐτῶν ὑπολαμβάνουσι «ψυχὴν εἶναι τὰ ἐν τῷ ἀέρι ἔνσηματα, οἱ δὲ τὸ ταῦτα κινοῦν». Ὁ Ισχυρισμός, δτὶ ἡ ψυχὴ ἐστιν ἀρμονία, ἀποδίδοται παρὰ Πλάτωνι εἰς μαθητὴν τινα τοῦ Φιλολάου. Ἀπίθκνόν ἐστι καὶ τὸ φερόμενον, δτὶ ψυχὴν ἔλεγον τὸν ἀριθμόν· προτὶλης δὲ ἐκ τούτες τοῦ συλλογισμοῦ, ἐπειδὴ τὰ πάντα εἰσὶν ἀριθμοί, καὶ ἡ ψυχὴ ἄροι. Ἀλλ' ἡ πρότασις, ἡ ψυχὴ ἐστιν ἀρμονία ἢ ἀριθμός, οὐδὲν σημαίνει. Τότε λαμβάνει ἡ πρότασις αὕτη σημασίαν, δταν δρισθῇ ἡ ψυχὴ μὲν ἀρμονία τοῦ ἁυτῆς σώματος· ἀλλ' ἡ δύξα αὕτη δὲν κατάγεται ἀπὸ τοῦ Φιλολάου· οὗτος ἵσως εἶπεν, δτὶ ἡ ψυχὴ συνδέεται τῷ σώματι διὸ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἀρμονίας. Ἐπίσης ἀπορριπτέον καὶ τὸ φερόμενον, δτὶ ὁ Πυθαγόρας ὥρισε τὴν ψυχὴν ὡς ἀριθμὸν ἁυτὸν κινοῦντα; διότι ὁ δρισμός οὗτός ἐστι τοῦ Σενοκράτους. Καὶ δτὶ ὁ Ἀρχύτας ὥριζε τὴν ψυχὴν ὡς τὸ αὐτὸν κινοῦν ἐστιν ἀπίθκνον, εἰ καὶ φαίνονται οἱ Πυθαγόρειοι παρατηρήσαντες τὴν ἀδιάλειπτον κίνησιν καὶ τὴν ἀκατόπαυστον ζωηρότηταν αὐτῆς. Ἐπίσης ὑπουπτόν ἐστι καὶ τὸ φερόμενον, δτὶ τὴν ψυχὴν ὁ Πυθαγόρας ἔθεωρει τετράγωνον εὐθυγάντιον, ὁ δ' Ἀρχύτας κύκλον ἢ αραιόν.

Ἡ διαίρεσις τῆς ψυχῆς εἰς νοῦν, θυμόν καὶ ἐπιθυμίαν, ἢ τῆς γνωστικῆς δυνάμεως εἰς νοῦν, ἐπιστήμην, δόξαν καὶ αἰσθησιν, εἰσὶ Πλατωνικὲ καὶ οὐχὶ ἀρχαῖκη Πυθαγόρεια, ὡς καὶ ἡ διαίρεσις εἰς νοῦν,

φρένας, θυμόδην καὶ δτι ὁ μὲν νοῦς καὶ ὁ θυμὸς ὑπάρχει καὶ ἐν τοῖς ζώοις, ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ μόνον αἱ φρένες· ὁ θυμὸς οἶκεται ἐν τῇ καρδίᾳ, τὰ δύο ἄλλα μέρη ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. Βεβαιώτερόν εστιν δτι ὁ Φιλόλαος τὴν μὲν ἔμρασν τοῦ νοῦ ἐτίθετο ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, τὴν δὲ τῆς ζωῆς καὶ τῆς αἰσθήσεως ἐν τῇ καρδίᾳ, τὴν δὲ τῆς ψιζώσεως καὶ τῆς ἀναφύσεως ἐν τῷ θυμῷ, ἐν δὲ τῷ αἰδοῖῳ τὴν τοῦ σπέρματος. Καὶ ὁ μὲν ἐγκεφαλός εστιν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ καρδία ἡ τοῦ ζωοῦ, δ' δὲ θυμός ἡ τοῦ φυτοῦ, τὸ δὲ αἰδοῖον ἡ ἀρχὴ τῶν «ξυναπάντων πάντα γάρ καὶ θάλλουσι καὶ βλαστάνουσι». Ταῦτα τὰ ἀλγά ἀπατελοῦσι τὴν φιλοσοφικὴν ἀνθρωπαλογίαν τῶν Πυθαγορείων, τὰ δὲ λοιπὰ τοῦ ζητήματος τούτου ἀνήκουσιν ὅλως εἰς τὰ θρησκευτικὰ δόγματα τῶν Πυθαγορείων.

Γ' νωστολογία. Στενώτερον συνδέεται μετὰ τοῦ συστήματος ἡ περὶ γενέσεως τῆς γνώσεως θεωρία τοῦ Φιλολάου. Ἡ τῶν πραγμάτων οὐσία, λέγει, αἰδοῖος οὖσα θείαν καὶ οὐκ ἀνθρωπίνην ἐνδέχεται γνῶσιν. Οὐδὲν ἐπομένως τῶν ὄντων καὶ ὑφ' ἡμῶν γνωσκόμενων θάτερον γενέσετο, εἰ μὴ θείας γνῶσις ὑπῆρχεν ἐντὸς τῶν πραγμάτων, ἐξ ᾧ συνέστη ὁ κόσμος. Λῦτη δὲ εστὶν δὲν τοῖς οὖσιν ἀριθμός, οὐδὲν οὐδὲν οὔτε νὰ νοηθῇ οὔτε νὰ γνωσθῇ δύναται. Ἡ φύσις τοῦ ἀριθμοῦ ἀριθμὸς εστὶ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις νόμος καὶ καθηγεμῶν καὶ διδάσκαλος παντὸς τοῦ ἀπορουμένου καὶ ἀγνοουμένου. Οὐδενὶ δὲ οὐδὲν τῶν πραγμάτων θάτο δῆλον οὔτε αὐτῶν πρὸς ἔκυτά, οὔτε ἄλλου πρὸς ἄλλο, εἰ μὴ ὑπῆρχεν δὲ ἀριθμός καὶ ἡ τούτου οὐσία. Νῦν δὲ δῆμως δὲ ἀριθμὸς ἀριθμῶν πρὸς τὴν ψυχὴν διὰ τῆς αἰσθήσεως ἀπεργάζεται πάντας γνωστὰς καὶ οἰκεῖα (ποτάγορα) ἀλληλοις ὥσπερ γνώμων (κατὰ γνώμονος φύσιν) ⁽¹⁾ σωματῶν καὶ σχέζων τοὺς λόγους τῶν πραγμάτων χωρὶς ἐκάστους τῶν τε ἀπείρων καὶ τῶν πεπερασμένων. Τὴν δύναμιν τοῦ ἀριθμοῦ δυνάμεισιν νὰ ἔδωμεν ἴσχύουσιν οὐ μόνον ἐν τοῖς θείοις καὶ ἐν τοῖς δαιμονίοις πράγμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἀνθρωπίνοις ἔργοις καὶ λόγοις πανταχοῦ καὶ κατὰ πάσας τὰς τεχνικὰς δημιουργίας καὶ κατὰ τὴν μουσικήν. Ψεῦδος δὲ οὐδὲν δέχεται ἡ τοῦ ἀριθμοῦ φύσις οὐδὲ ἡ ἀριθμοίς διότι ὅλως

(1) Ιδὲ Μαργαρίτου Εύαγγελίδου «Ιστορίαν τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως, τεῦχ. Λον ἐν Λοήναις 1885 σελ. 47—55.

ἀλλότριον τῆς φύσεως αὐτῶν τυγχάνει. Εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀριθμοῦ τὸ μὲν ψεῦδος ἐστι πολέμιον καὶ ἔχορόν, ἡ δὲ ἀληθείας οἰκεῖον καὶ σύμφυτον. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὐσία τῶν ὄντων ἐστὶν ὁ ἀριθμὸς καὶ οἱ τούτου ίδιότητες καὶ τῶν ὄντων εἰσὶν ίδιότητες, ἐπεταξί δὲ οὐκ γνῶσις τῆς οὐσίας τῶν ὄντων ἐστὶν ἀδύνατος ἀνευ τῆς γνώσεως τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν ίδιοτήτων αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὐραὶ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς ἀριθμὸς εἰσὶ καὶ τὰς αὐτὰς τῷ ἀριθμῷ ίδιότητας ἔχουσιν, ἐν ταύτῃ τῇ πρόστα τὸ ὄντα συγγενείς αὐτῶν κεῖται ἡ γνωστικὴ τοῦ ἀριθμοῦ δύναμις. Εἰ μὴ ὑπῆρχε κοινὴ τῷ τε νῷ καὶ τοῖς οὖσιν οὐ τοῦ ἀριθμοῦ φύσις, γνῶσις δὲν θέτο δυνατή. (1) ἀριθμὸς ἀρχή, δοτις ἐστιν οὐσία τῶν ὄντων, ἀριθμὸν διὸ τῆς κίσθητος πρὸς τὴν ὅμοιον ἀστρῷ ψυχὴν καθίστηται πάντα γνωστὰ καὶ οἰκεῖα. (2) ἀριθμὸς ἀρχή γινώσκει τὸν ἀριθμὸν, οὐδὲ τῶν αριθμούτων προσγεινομένη διδονοις ἀναγνωρίζει τὸν κατὰ μαθηματικὸν λόγον δεδημιουργημένον κόσμον, οὐδὲ κριβέστερον τὸν μαθηματικὸν ίδιότητας φύσιν ἔχοντα κόσμον. Άλις ἀρχαὶ τῆς γνώσεως, οἵτοι ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέτρον, εἰσὶ καὶ τῶν ὄντων οὐσία, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἀρχήν ἐστι καὶ τῆς νοήσεως καὶ τῆς ὑπάρκειας. Ἐκ τῶν εἰρημένων κατάδηλον γίνεται δὲ τὸ ἀξιωμα: «τὸ δμοιον τῷ δμοίῳ γινώσκεται», κεῖται ἐν τῷ βάθει τῆς διανοήσεως ταύτης· διὸ τοῦτο καὶ Σέξτος ὁ Ἐρειρεικός (πρὸς Μαθ. Α' 303) ἀναφέρει τοῦτο εἰς τὸν Πυθαγόραν πρῶτον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεόφραστος ἀγνοεῖ τοῦτο, φητῶς δὲ λέγει δὲ οὐκ ἀρχὴ αὐτὴ ἐστὶ τοῦ Παρμενίδου καὶ τοῦ Ἐρειρεικοῦ καὶ τοῦ Πλάτωνος, φύνεται πιθανώτερον δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς Ἑλεκτικῆς σχολῆς μετηνέχον τὸ δύγμα τοῦτο εἰς τὴν Πυθαγόρειον οὐ τὸνάπολιν.

Μετεμψύχωσις. Οὐδεμίκ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Πυθαγορικοῦ συστήματος δύναται ν' ἀναχθῆναι εἰς τὸν Πυθαγόραν μετὰ μείζονος βεβαιότητος οὐ οὐκ μετενσωμάτωσις. Ιερὶ αὐτῆς μαρτυρεῖ ηδη ὁ Ξενοφάνης, βραδύτερον δὲ "Ιων ὁ Χῖος, οὐ Φιλόλκος διδάσκει αὐτὴν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης μνημονεύει αὐτῆς ὡς ἀρχαίου Πυθαγορικοῦ μύθου.

Ἡ ψυχὴ, λέγει ὁ Φιλόλκος καὶ ἐπαγκλαυθόντει ὁ Πλάτων, συνέζευκται τῷ σώματι πρὸς τιμωρίαν καὶ ἐστιν ἐν αὐτῷ τεθυμημένη. Τὸ σῶμα ἐστιν εἰρχτή, ἐν ᾧ ὁ θεός πρὸς τιμωρίαν ἐνέκλεισεν αὐτὴν καὶ ἐξ ἣς δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀπολλάστη ἐκυτὴν οὐδὲ νὰ ἀποδιδράσῃ.

Ἐφ' ὅσον ἔστιν ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι, ποιεῖται αὐτοῦ χρῆσιν, διότι δι' αὐτοῦ μόνον δύναται νὸς λαμβάνηρ αἰσθησιν τῶν ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ, «ἢν δὲ ἀπολιποῦσσα τὸ σῶμα, εἰς αὐτέρον ἐλεύθερον ἔλθῃ, ἔσεται ἀθάνατος, θεὸς ἄμεροτες, οὐκέτι θυγτή». Ἀλλὰ τὴν ἀθανασίαν ταύτην οὐδὲ ἔχει μόνον, οὐδὲ ἐγένετο ἀξία τῆς εὐτυχίας ταύτης, ἀλλὰς λαμβάνει τοῦτο μὲν σωματικὴν τιμωρίαν, τοῦτο δὲ βασάνους ἐν τῷ Ταρτάρῳ. Ηἱ Πυθαγόρειος δέρκες διδασκαλίας ἦτο γένη κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους τούτους μάρτυρας κατ' οὐσίαν ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα παρὰ Πλάτωνι ἐν συναφείᾳ πρὸς ἀλλας Πυθαγορείους διξαστές ἡμῖν ἀπαντῶσσαν καὶ ἣν ἐπικυροῦ καὶ δὲ Εμπεδοκλῆς λέγων ὅτι ἡ ψυχὴ διὰ παλαιᾶς ὀμορτίας ἐτέθη ἐν τῷ σώματι καὶ μετὰ θάνατον κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς ἡ ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον ἡ ρίπτεται εἰς τὸν Τάρταρον, ἡ δρίζεται εἰς νέαν ζωὴν εἰσερχομένη εἰς σώματα ζώων καὶ ἀνθρώπων. Εὐθὺς δὲ ὡς ἐξέλθωσιν ἀπὸ τῶν σωμάτων οἱ ψυχαὶ μετεωρίζονται ἐν τῷ ἀέρι καὶ εἰς τοῦτο ἀναφέρεται τὸ πρότερον λεχθέν, ὅτι τὰς ξύσματα ἐν τῷ ἥλιῳ εἰσὶ ψυχαί· τοῦτο δὲ ἔστιν οὐχὶ φιλοσόφημα, ἀλλὰ μέρος Πυθαγορείου δεισιδαιμονίας. Παρεδέχοντο πρὸς τούτοις ὅτι ὑπῆρχον ὑπόγειοι κατοικίαι τῶν ἀποιχομένων. Ἐν ἐκάστῃ δὲ κοσμικῇ περιόδῳ μέλλει ἐκαστος νὸς ἐπιστρέψῃ ἀπαξὲ εἰς τὴν ζωὴν ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις, ὑφ' ἃς ἔζησε πρότερον.

Τὸ περὶ ἀθανασίας καὶ τῆς μετεμψυχώσεως δόγμα δὲν συνέδεσαν οἱ Πυθαγόρειοι ἐπιστημονικῶς μετὰ τῆς θεωρίας αὐτῶν περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς περὶ ἀριθμῶν. Τὸ δόγμα τοῦτο ἔστιν δέρκες μέρος οὐχὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ τῶν μυστηρίων τῶν Πυθαγορείων.

Πίστις εἰς δοκίμιας. Εἰς τὸ μυστήριο πρέπει ν' ἀγαγάγωμεν καὶ τὴν πίστιν τῶν Πυθαγορείων εἰς Δαίμονας, οὓς ἐξελάμβανον ψυχὰς ἀσωμάτους, διαμένοντας τὸ μὲν ὑπὸ τὴν γῆν, τὸ δὲ ἐν τῷ ἀέρι, αἴτινες οὐχὶ σπανίως ἐμφανίζονται τοῖς ἀνθρώποις. Φαίνεται δὲ ὅτι δαίμονας ἐκάλουν οὐ μόνον τὰς ἀποιχομένας τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς ἀλλὰ καὶ φυσικὰ πνεύματα. Ἐκ τῶν δαιμόνων τούτων ἐξηγούντο οἱ Πυθαγόρειοι τὰς ἀποκαλύψεις καὶ τὰς προφητείας, διότι παρ' αὐτῶν γίνεται ἐπίπνοιά τις ἐπὶ τὸ βέλτιον ἡ ἐπὶ τὸ χεῖρον. Εἰς αὐτοὺς ἀνεφέροντο καὶ οἱ ἀγνισμοὶ καὶ οἱ καθαρμοὶ καὶ οἱ ἔξιλεώσεις. Οἱ Πυθαγόρειοι μεγάλην ἀπένεμον σημασίαν εἰς τὴν προφητείαν. Εἰς τοὺς δαίμονας ἀνήκουσι καὶ οἱ ἡρωες, ὃν τὴν

λατρείας οὐδὲν εἶχε τὸ ἴδιάζον. "Οτι δὲ οἱ δαίμονες κεῖνται μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων ἡτο γενικὴ τῶν ὀρχαίων πίστις.

Θεολογία. Καὶ τὴν θεολογίαν δὲν συγέδεσαν οἱ Πυθαγόρειοι μετὰ τῆς ἑκυτῶν φιλοσοφίας. Ἡ τοῦ θεοῦ ἴδεις ὡς θρησκευτικὴ ἴδεις εἶχε μεγίστην παρούσην αὐτοῖς σημασίαν. Ο Φιλόλαος λέγει δὲ πάντας περιέχονται μπό του θεοῦ ὡς ἐν φυλακῇ. Ονομάζει τὸν θεὸν ὀρχὴν πάντων καὶ ἔν τινι ἀποσπάσματι, οὐχὶ πολὺ βεβαίω, περιγράφει τὸν θεὸν κατὰ Ξενοφάνην ἥντα, ἀλλ᾽ ὅτα, μόνιμον, ἀκίνητον, αὐτὸν ἕντεῦ ὄμοιον ἀρχοντα. Ἐντεῦθεν προκύπτει ὅτι παρὰ τὴν συνήθη πολυθεῖαν ἀνυψώθη εἰς τὴν καθαρὸν ἐκείνην περὶ θεοῦ ἔννοιαν, ἣν οὐχὶ σπανίως καὶ πρὸ τοῦ Φιλολάου εὑρίσκομεν παρὰ φιλοσόφοις καὶ παιηταῖς. Εἰς τοῦτο ὁργει καὶ ὁ μῦθος, ὅτι ὁ Πυθαγόρεας κατὰ τὴν εἰς "Ἄδου κάθισδον αὐτοῦ εἶδε τὰ ψυχάς τοῦ Ὁμῆρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου ὑφιστομένας μεγάλας βασιάνους δι". Εσαὶ ἐψεύσαντο περὶ θεῶν. Καὶ ἐν γένει οἱ Πυθαγόρειοι τὴν τοῦ λαοῦ πίστιν ἐγένουν αὐτοὶ καθαρώτερον, πνευματικώτερον καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ θεοῦ ἰσχυρότερον ἐτόνιζον. Ἀλλὰ τὸν καθαριμὸν τοῦτον τῆς τοῦ λαοῦ πίστεως δὲν ἐπεδίωκον οἱ Πυθαγόρειοι ὡς ὁ Ξενοφάνης διὰ σφοδροτάτου κατὰ τῆς πολυθείας πολέμου. Εἰ καὶ μὴ ἡσον κατὰ πάντας σύμφωνοι πρὸς ἓσα θεογονοῦσιν ὁ "Ομηρος καὶ ὁ Ἡσιόδος, δύος τὴν βάσιν τῆς θρησκευτικῆς περὶ κύρου καὶ ζωῆς ἔννοίας αὐτῶν ἀπετέλει ἡ τοῦ λαοῦ πίστις. Η θεολογίας αὐτῶν ὅρος δὲν πρέπει νὰ καταλογισθῇ εἰς τὴν φιλοσοφίαν.

Η θεολογία. Μετὰ τῆς θρησκευτικῆς τῶν Πυθαγορείων πίστεως συνδέεται ἡ ἡθικὴ αὐτῶν. Ο βίος τῶν ἀνθρώπων οὐ μόνον διατελεῖ μπό τὴν προστασίαν τῶν θεῶν, ἀλλὰ θεωρεῖται ἴδιας ὡς ἡ ὁδὸς πρὸς ἀγνισμὸν τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τοῦτο οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἔξελθῃ αὐτῆς αὐτοβούλως. Τὸ κύριον ὅρος τοῦ ἀνθρώπου καθηγίκον ἐν τῷ βίῳ ἐστίν ἡ ἡθικὴ καθαρσίας καὶ τελείωσις αὐτοῦ. Εἰδὼν δὲ κατὰ τὸν ἐπίγειον αὐτοῦ βίον περιορίζηται ἀπλῶς πάντοτε εἰς ἀτελῆ τινας προσπάθειαν, ἐὰν ἀντὶ τῆς σοφίας μόνη ἡ ὀρετὴ ἡ ἡ προσπάθεια πρὸς τὴν σοφίαν ὑπάρχῃ αὐτῷ δυνατή, ἐξάγεται ἐντεῦθεν μόνον τοῦτο, δὲν ἐν τῇ προσπάθειᾳ αὐτοῦ ταύτη ὁ ἀνθρωπὸς ἔχει ὀνόμαγκην τῆς βοηθείας τοῦ θεοῦ. Η ἡθικὴ τῶν Πυθαγορείων ἔχει ὅρος δλως θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Τὸ ἀκολουθεῖν τῷ θεῷ καὶ γενέσθαι αὐτῷ ὄμοιον θεωρεῖ-

ταὶ ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων πρώτη πασῶν ἀρχή. Διὸ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἡ ἡθικὴ αὐτῶν ἔχει πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ὃς ἡ θεολογία αὐτῶν, ἐστι δῆλον ὅτι πάντῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας αὐτῶν πρότιθεν ἐκ πρακτικῶν ἐλαστηρίων μᾶλλον ἢ ἀπὸ φιλοσοφικῶν ἀρχῶν. Διὸ τοῦτο, ἐνῷ ἡ ἡθικὴ αὐτῶν μεγίστην εἶχε σημασίαν πρὸς τὸν πρακτικὸν βίου αὐτῶν, ἐπιστημονικῶς οὐδόλως ἀνεπτύχθη. Σχεδὸν τὸ μόνον ἐπιστημονικὸν ἐν τῇ ἡθικῇ τῶν Πυθαγορείων ἐστὶν ὁ ὅρισμὸς τῆς δικαιοσύνης ὡς ἀριθμὸς τετράγωνος ἢ ἀντιπεπονθός. 'Αλλὰ τοῦτο ἐστιν θλιψ ἀμέθοδος ἐφαρμογὴ τοῦ τρόπου, διὸ οἱ Πυθαγόρειοι θῆσκουν, τοῦ δρίζειν δῆλον ὅτι τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων διέ τινος ἀριθμητικῆς σχέσεως.' Επιστημονικὴν τῆς ἡθικῆς πραγματείαν δὲν εὑρίσκομεν παρ' αὐτοῖς. 'Η ἡθικὴ λοιπὸν παρ' αὐτοῖς, ὡς παρὰ πᾶσι τοῖς πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσόφοις, ἦτο ἀπλῇ δημόδῃς σκέψις, βιοσοφία. Κατὰ τὸν Ἀριστούργενον οἱ Πυθαγόρειοι ἀπέρτουν πρὸ πάντων εὐσέβειαν πρὸς τοὺς Θεοὺς καὶ δικίμονας, εἴτα δὲ εἰλικρινῆ σεβασμὸν πρὸς τοὺς γονεῖς, ὑπακοὴν πρὸς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος, οἵτινες δὲν πρέπει ν' ἀνταλλάσσωνται κούφως πρὸς ξένους. Μέγιστον κακὸν ἐθεώρουν τὴν ἀνομίαν· διότι δῆνει ἀρχῶν δὲν δύναται νὸς συντηρηθῆ, λέγουσι, τὸ ἀνθρώπινον γένος. Κυθερώντες καὶ κυθερώμενοι διείλουσι νὸς συνδέωνται πρὸς ἀλλήλους δι' ἀγάπης. 'Εκάστῳ πολίτῃ πρέπει νὸς δρισθῆ ἐν τῷ ὅλῳ ἡ θέσις αὐτοῦ. Οἱ παιδεῖς καὶ νέοι πρέπει νὸς ἀναστρέφωνται διὸ τὴν πολιτείαν, οἱ δῆνδρες καὶ γέροντες νὸς δρῶσιν ὑπὲρ αὐτῆς. Πίστις, εὖνοια καὶ ἀγάπη ἐν τῇ φιλίᾳ, ὑποταγὴ τῶν νέων εἰς τοὺς πρεσβυτέρους, εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς εὐεργέτας Θερμῶν συνιστῶνται. Οἱ παιδεῖς πρέπει νὸς ἐθισθῶσιν εἰς τὴν μετριότηταν καὶ ἐγκράτειαν, τὸ ὑπέρμετρον τῶν ἀφρυδισίων εἴτε ἐν τῷ γάμῳ, εἴτε ἐκτὸς αὐτοῦ, πρέπει νὸς ἀποφεύγηται. '(Ο δρὸν ἔρωτας πρὸς τὸ καλὸν ἔχων, οὕτος δὲν θὰ στραφῇ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μεγαλοπρέπειαν, ἀλλὰ πρὸς ἡθικὴν δρᾶσιν καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην. 'Η δὲ ἐπιστήμη ἔκει μόνον δύναται νὸς βλαστήσῃ καὶ αὐξηθῆ ἡ καρποφορήσῃ, ἔνθα μεούσῃς καὶ ἔρωτος ἀσκεῖται. 'Ἐν τισιν ὁ δινθρωπὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς εὐτυχίας, ἐν πολλοῖς δύμασι ὑπάρχει κύριος αὐτὸς τῆς τύχης αὐτοῦ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν εἰσὶ συντεταγμένα καὶ τὰ χρυσᾶ ἔπει. Εὐσέβεια πρὸς τοὺς Θεοὺς καὶ τοὺς γονεῖς, πίστις πρὸς τοὺς φίλους, δικαιοσύνη καὶ ἐπιείκεια πρὸς

πάντας ἀγθρώπους, μετριότης, σωφροσύνη, σύνεσις, καθαρότης βίου, ἀφοσίωσις εἰς τὴν τύχην, κανονική ἔξέλεγκτις ἐκυτῶν, προσευχή, τήρησις τῶν μυστηρίων, ἀποχὴ ἀπὸ ἀκκιδάρτων τροφῶν, εἰσὶ τὰ καθήκοντα, ὅν ἡ ἐκπλήρωσις ὑπταμείβεται διὸ μακκρίου ζωῆς μετὰ θανάτου. Τὰς αὐτὰς φέρεται ὅτι ἐδίδασκεν ὁ Πυθαγόρας αὐτός, πρὸς δὲ καὶ ὅτι ἐπέτασσε νὰ πλησιάζωσι πρὸς τὸν Θεὸν ἐν καθαρῷ ἴματίῳ καὶ καθαρῇ ψυχῇ, σπανίως νὰ ὀμούνωσι, τὸν ὄρκον μηδέποτε νὰ παρεῖνωσι, τὸ ἐμπιστευθὲν νὰ τηρῶσι, τὰς ἥδουνάς νὰ ἀποφεύγωσιν, ὀφέλιμα φυτὰ καὶ ζῷα νὰ μὴ βλάπτωσιν. Καὶ πολλὰς ἄλλας φέρονται, ἀλλ' ὡς ιστορικῶς ἀσφαλῆ ἀποδεκτέον μόνον, ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι ἐπίστευον εἰς τὴν τὰς πάντας κυβερνῶσκην δύναμιν τῶν Θεῶν, εἰς μέλλουσσαν ἀμιθήν, ὅτι ἀπήτουν καθαρότητας βίου, μετριότητας καὶ δικαιοσύνης, ἀκριβῆ ἐκυτῶν ἔλεγχον, σύνεσιν ἐν πάσῃ πράξει, πρὸ πάντως ὄμως ἀποφυγὴν ὑπεροψίας, ἀπόλυτου τήρησιν τῆς ήθου τάξεως ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τῇ φιλίᾳ καὶ ἐν πάσῃ ὄμιλῳ. "Οσον σημαντικὴ καὶ δινή ἡ ήθος αὕτη εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης καζύλου, ἐπιστημονικῶς ὅμως ἔμεινε πολὺ ὀπίσω τῆς πρακτικῆς αὐτῆς σημασίας.

Ἐπισκόπησις. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων ἔξαγεται ὅτι τὰ περὶ Πυθαγόρου καὶ τῆς Πυθαγορείου σχολῆς λίστη πρώτως ἀνεμίχθησαν μετὰ διηγημάτων πλαστῶν καὶ ἀδεβαίων, ὅτι σύντῷ χρόνῳ ἀνεπτύχθη μέγας ἀριθμὸς συγγραφικάτων, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῆς ἐμφνίσεως τῆς νέας Πυθαγορείου σχολῆς, ἥπερ εἰς διαφόρους περιόδους ἀνήκοντα καὶ διαφόρων σχολῶν ἢ ἀνδρῶν δύγματα συμπεφυμένας φέροντας ἀπεδίδοντο τῷ ἰδρυτῇ τῆς Πυθαγορείου σχολῆς, ὅτι δύσκολόν ἐστι νὰ διακρίνωμεν τὴν μυθοπλαστίαν ἀπὸ τῆς ἀληθοῦσις ιστορίας καὶ ὅτι εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους ἀξιοπίστους συγγραφεῖς, εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, εἰς τὰ γνήσια τοῦ Φιλολάου ἀποσπάσματα καὶ εἰς δι, τι οἱ μεταγενέστεροι σύμφωνον πρὸς τὸν χαρκατῆρα τῆς Πυθαγορείου σχολῆς λέγουσι, στηριζόμενοι δυνάμεις νὰ σχηματίσωμεν εἰκόνα τινὰ τῆς ἀρχαίας Πυθαγορείου σχολῆς. Ἐκ δὲ τῆς βασάνου καὶ τῆς προσεκτικῆς σπουδῆς τῶν πηγῶν τούτων ἔξαγομεν, ὅτι ἡ ἐξ Ἀνκτολῶν καταγωγὴ τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας ἐστὶν ἀπίθανος, διότι ἡ μόνη ὄμοιότης ἀμφοτέρων ὑπάρχει τὸ δύγμα τῆς μετενσωματώσεως τῆς ψυχῆς καὶ τὸ θάνατον τοὺς νεκροὺς ἐν-

λινοῖς μόνον ἐνδύμασιν. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον εὑρισκεν ἡδη δὲ Πυθαγόρας παρὰ τῷ Φερεκύδῃ καὶ ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις τοῦ Φερεκύδου· Ὁρφικᾶς παραδόσεσι. Τὸ αὐτὸν λεκτέον καὶ περὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ ἐν λινοῖς ἱματίοις. Οὐδέποτε δ' ὅμως καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἐδυνάμεθα νὰ συμπεριψωμεν ἐκ τῆς παραδοχῆς τῶν θρησκευτικῶν τούτων παραδόσεων τὴν ἔξαρτησιν τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας ἀπὸ τῆς ἵερατικῆς δῆθιν συφίας τῶν Αἰγυπτίων. Οὐδὲν ἔχοντος ὑπάρχει παρὸς τοῖς Αἰγυπτίοις τῆς περὶ ἀριθμῶν θεωρίας τῶν Πυθαγορείων, ηδὲ ἀναλογία τῆς Αἰγυπτιακῆς καὶ Πυθαγορείου κοσμολογίας καὶ συμβολικῆς τόσον ἐστὶν ἀδριπτος, ὥστε οὐδεμίαν ἐπιτρέπει ἀπόδειξιν διστορικῆς συναφείας ἀμφοτέρων. Η εἰς βίους διαίρεσις τῶν Αἰγυπτίων καὶ οἱ ἄλλαι αὐτῶν κοινωνικαὶ διαρρυθμίσεις εἰσὶ πάντη ζένοι τοῖς Πυθαγορείοις.

Ἐπίσης πρὸς τὸν δυῖσμὸν τῶν Περσῶν ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ εὐθέος καὶ τοῦ κακοπύλου, τοῦ ἀρρενος καὶ τοῦ θηλεος κτλ. οὐδὲν ἔχει τὸ κοινόν· διότι ἡ ἀναγωγὴ τῶν σύντομέσεων τούτων εἰς τὸ ἄρτιον καὶ τὸ περιττόν, τὸ ἀπειρον καὶ τὸ πεπερασμένον, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δέκα καὶ ἐν γένει ἡ φιλοσοφικὴ καὶ μαθηματικὴ τούτων θεωρία τόσον ἐστὶ ξένη πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ζωροάστρου, ὃσον ξένη ἐστὶν ἡ φιλοσοφία τῶν Πυθαγορείων· πρὸς τὸν δυῖσμὸν θεοῦ κακοῦ καὶ θεοῦ ἀγαθοῦ τῶν Περσῶν.

Ο Πυθαγόρειος σύλλογος μετὰ τοῦ κεκανονισμένου βίου, μετὰ τῆς ἡθικῆς, τῶν μυστηρίων καὶ τῶν πολιτικῶν τάσεων αὐτοῦ προέκυψεν ἐκ λόγων θρησκευτικῶν. Εἴδομεν δὲ τὴν ἡδη κατὰ τὸν ἔκτον αἰῶνας οἱ γνωμικοὶ ποιηταὶ ἔξεφερον παράπονα κατὰ τῆς ἐλεεινότητος τοῦ βίου καὶ τῶν ἀμφορτυμάτων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπήτουν τάξιν καὶ μέτρον ἐν τῷ ἡθικῷ καὶ πολιτικῷ βίῳ. Τοῦτο δειχνύει καὶ ἡ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον μεταφρύμισις καὶ ἔξαπλωσις τῶν Ὁρφικῶν καὶ Βακχικῶν μυστηρίων. Εἰς τὰς αὐτὰς ἀφορμὰς ὀφείλει τὴν σύστασιν αὐτοῦ καὶ δὲ Πυθαγόρειος σύλλογος. Η συναίσθησις τῶν παθῶν καὶ τῶν ἐλλείψεων, μεθ' ὧν ἡ ὑπαρξίας τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ συνδεδεμένη, ἐνωθεῖσα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πυθαγόρου μετὰ σοβαρᾶς ἡθικῆς τάσεως ἐγέννησεν ἐν αὐτῷ τὴν ἴδεαν συλλόγου ἀνδρῶν, διστιτάς μέλη αὐτοῦ ὡφειλε νὰ προαγάγῃ εἰς καθαρότητα βίου καὶ εἰς τὴν τήρησιν πάσης ἡθικῆς τάξεως δι' ἡθικῶν παραγγελμάτων καὶ.

·διό τινων ιδιαιτέρων συνηθειῶν. Ὁ Πυθαγόρειος δέρε σύλλογος ἐπεδίωκε θρησκευτικήν, ἡθικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνομιόφωσιν. 'Ἄπ' αὐτοῦ δὲ ἥδη τοῦ ἔδρυτοῦ ἥρξατο συνδέων μετὰ τῶν προκτικῶν αὐτοῦ τάσεων καὶ καθαρῶς ἐπιστημονικὸς καὶ ἡθέλησε νὰ ἐργασεύσῃ ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ φιλόσοφοι Θαλῆς, Ἀναξίμανδρος καὶ Ἀναξιμένης τὴν φύσιν. Η θεωρία τῶν σφυρῶν καὶ ἡ διάκρισις τοῦ ἀπείρου καὶ περιφρασμένου δεικνύει καθαρῶς τὴν ἐπίδρασιν τῆς τοῦ Ἀναξιμάνδρου διανοήσεως ἐπὶ τὸν Πυθαγόραν καὶ ἀν εἴτι μὴ ὄμοιογήσωμεν ὅτι ὑπῆρξε μαθητής αὐτοῦ. Λψάμενοι δέ, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, πρῶτοι οἱ Πυθαγόρειοι τῶν μαθηματικῶν καὶ ἐντραφέντες ἐν αὐτοῖς καὶ ἰδόντες ἐν θαυμασμῷ μεγάλῳ ὅτι ὑπάρχουσιν ὄμοιότητες τῆς φύσεως τῶν ἀριθμῶν πρὸς τὰ φυινόμενα, ἀνακαλύψκυντες ὅτι ἀδίνατον νὰ νοηθῶσι τὰ φυινόμενα ἀνευ τοῦ τύπου τοῦ ἀριθμοῦ καὶ ὅτι πάνταχοῦ ἐν τοῖς φυινόμενοις ἐπικρατοῦσιν ἀριθμητικὴ σχέσεις, μήπω δ' ἔχοντες τὴν διάνοιαν ἡσκημένην ἐν λογικαῖς ἐννοίαις ὅλακμόνον ἐν ἀντιλήψει περιωρισμένην, μὴ διευθυνόμενοι ὑπὸ λογικῆς δικνοήσεως ἀλλ' ὑπὸ τῆς φυντασίας, τὰς σχέσεις ταύτας καὶ τὰς ἀναλογίας τῶν ἀριθμῶν πρὸς τὰ πράγματα ἐθεώρησαν ὡς τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων ἀποτελούσας. Βιπεφορημένοι δ' ὄντες τῆς ἀποδιδομένης ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λογοῦ εἰς τὸν ἀριθμὸν μεγάλης δυνάμεως καὶ σημασίας προήχθησαν εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι οὐσία πάντων τῶν ὄντων ἐστὶν ὁ ἀριθμός, δι τοῦ ἀριθμοῦ στοιχεῖα εἰσὶ καὶ στοιχεῖα πάντων τῶν ὄντων. Τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τὴν φύσιν ἔχεταί ὅντες εὗρον ὅτι οἱ ἀριθμοὶ εἰσὶν ἀρτιοὶ καὶ περιττοί, πεπερασμένοι καὶ ὄπειροι. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἀντίληψιν Ἑλληνικὴν τὸ πεπερασμένον ἐστὶ τὸ κρείττον καὶ τελειότερον, τὸ δ' ὄπειρον τὸ χεῖρον καὶ ἀτελέστερον, τὸ περιττὸν τὸ εὐτυχίαν φέρον, τὸ δ' ἀρτιον τὸ δυστυχίαν φέρον, ἀνηγγον πάντα μὲν τὰ καλὰ καὶ ὀγκοῦ, καὶ τέλεια φυγόμενα καὶ εὐτυχῆ θεωρούμενα εἰς τὸ περιττὸν καὶ πεπερασμένον, πάντα δὲ τὰ ἐναντία εἰς τὸ ἀρτιον καὶ ὄπειρον, ἐσχηματίσθησαν δ' οὕτως οἱ ἀντιθέσεις, ἐξ ὧν ἡρμήνευσον τὰς ἐν τοῖς πρόγραμσιν ἐμφανιζομένας ἀντιθέσεις. Ἐπειδὴ δὲ ἀνευ δεσμοῦ συναγωγοῦ ὀμφοτέρων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ ὁ κόσμος οὗτος τῶν ἀντιθέσεων, δεσμὸν τοιοῦτον ὑπέλασθον τὴν ὄρμονίαν. Καὶ οὕτω κατηρτίσθησαν αἱ θεμελιώδεις τῆς φιλοσοφίας αὐτῶν ἀργαῖ, ὅτι τὰ πάντα εἰσὶν ἀριθμός,

τὰ πάντα εἰον ἀρμονία. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀριθμοὶ ἐτάχθησαν κατὰ τὸ δεκαδικὸν σύστημα, ἐνῷ ἡ πρώτη δεκάς ἐστιν ἡ περιλαοβάνουσα πάντας τοὺς ἀριθμοὺς καὶ πᾶσαν τὴν φύσιν τῶν ἀριθμῶν, κατ' αὐτὴν ἔπειτα ἐγέννων αἱ Πυθαγόρειοι καὶ τὸν φυσικὸν κόσμον. Ἐκ τῶν ἀριθμῶν ἐγέννων τὰς ἀπλούστατα γεωμετρικὰ σχήματα καὶ ἀριθμὸν ἐθεώρουν τὴν οὐσίαν αὐτῶν· ἔπειτα δὲ κατὰ τὸν ἴδιαζοντα αὐτοῖς τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τὰ ὑπὸ τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων περιεχόμενα σώματα. Οὕτω δὲ ἐδημιούργουν ὅλον τὸν κόσμον ἐκ τῶν ἀριθμῶν καὶ ἐπομένως πάντας κατὰ τὴν σημασίαν τῶν ἀριθμῶν ἔπειτε νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ κόσμῳ διατεταγμένα. Οὕτω π. χ. ἐπειδὴ ἡ δεκάς ἐστιν ὁ τέλειος ἀριθμός, καὶ τὸ σύμπαν ὡς τέλειον ἐκ 10. διύρανθινων σωμάτων ἔπειτε νὰ ἀποτελῆται καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πράγματα εἰς δέκα ἀντιθέσεις ἔπειτε νὰ ἐγκλείωνται πάντα. Καὶ δπως ἐν τοῖς ἀριθμοῖς ἡ αὐξησις βαίνει προχωρητικῶς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς καὶ ἐφεξῆς, οὕτω καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τὰ πράγματα παρίστανται τεταγμένοις κατὰ κλίμακας αὐξανομένης τελειώτητος.

'Αλλ' εἰ καὶ ἡ Πυθαγόρειος σχολὴ τηλικαῦτα περὶ φύσεως ἐφιλοσόφησεν, δημος τὴν ἡθικήν, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν θεολογίαν ἕκαστη ἡ οὐδαμῶς ἐπρεγμάτεύσατο φιλοσοφικῶς, ἀλλ' ἐνέμενε καὶ αὐτὴ ἐν τῇ ὁδῷ, ἣν ἐβάδιζον ὡς πρὸς τὰς ζητήματα ταῦτα οἱ λοιποὶ πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλόσοφοι..

§ 19.

**Περὶ τῆς ἀναμίξεως τῶν Πυθαγορείων δογμάτων
μετ' ἄλλων δοξασιῶν.**

**ΙΠΠΑΣΟΣ Ο ΜΕΤΑΙΟΝΤΙΝΟΣ— ΕΚΦΑΝΤΟΣ Ο ΣΥΓΡΑΚΟΣΙΟΣ—
ΑΛΚΜΕΩΝ Ο ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΙΣ**

'Ἐκ τῆς συνενώσεως τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας μετὰ δογμάτων ἄλλων φιλοσόφων προέκυψαν αἱ περὶ φύσεως δόξαι τοῦ Ἰππάσου καὶ τοῦ Ἐκφάντου.

"Ιππασος ὁ Μεταποιτηγος (περὶ τὸ 450 π. Χ.) ὡς πρῶτον στοιχεῖον ἐδέχετο τὸ πῦρ, ἐνύει δ' αὐτὸν ὡς ὁ Ἡράκλειτος.

πεπερασμένον καὶ διεικίνητον καὶ ὅτι ἔξ αὐτοῦ πικνώσει καὶ μηνώσει σχηματίζεται καὶ διελύεται περιοδικῶς ὁ κόσμος. Διὸ τὴν προσέγγισιν ταύτην πρὸς τὸν Ἡράκλειτον δὲν κατέτκουσαν τὸν "Ιππασον οἱ μεταγενέστεροι Πυθαγόρειοι εἰς τοὺς γυνησίους τῆς σχολῆς μιθητάς, ἀλλ' ἐποίουν αὐτὸν ἀρχῆγὸν τῶν ἀκαουστικτικῶν" ἄλλιας καλεῖται ἀπλῶς Πυθαγόρειος. Εἰς τὰς εἰρημένας δύξας φάνεται παρακινθεῖς ὃ "Ιππασος ἐκ τοῦ κεντρικοῦ πυρός. Ἐπειδὴ τοῦτο κατὰ τοὺς Πυθαγορείους ἐστὶν ὁ τοῦ κόσμου πυρόν, περὶ ἣν πάντα συντάσσουσι, ὑπέλασθεν αὐτὸν ὁ "Ιππασος ὡς τὸ στοιχεῖον, ἔξ οὗ σύγχεινται πάντα. "Οτι δὲ πρὸς τὴν ὑπόληψιν ταύτην τοῦ Ἡππάσου συνετέλεσεν ἡ τοῦ Ἡράκλειτου περὶ πυρὸς διδασκαλία καὶ ὅτι ἡ θεωρία αὐτοῦ προήλθεν ἐκ τῆς ἐνώπιοις Πυθαγορείων καὶ Ἡράκλειτίων δογμάτων συμφωνές.

Καὶ "Ἐκ φαντος ὁ Συρακούσιος τὴν αὐτὴν λαοφύσει θέσιν πρὸς τὴν Πυθαγόρειον φιλοσοφίαν. Καὶ αὐτὸς τὴν περὶ ἀριθμῶν θεωρίαν πολὺ ἀφῆρημένην καὶ οὐχὶ φυσικὴν εὑρίσκων ἐπειράτη νὸς συμπληρώσῃ αὐτὴν διὰ δογμάτων μεταγενέστέρων φυσιολογῶν, τῶν Ἀτομικῶν καὶ τοῦ Ἀναξαγόρου. Λαντὶ τῶν μονάδων, ἃς οἱ Πυθαγόρειοι ὑπελάσματον ὡς τὰ πρῶτα τῶν ἀριθμῶν, ἐπομένως δὲ καὶ τῶν ὄντων ἀπόντων στοιχεῖα, ἐτίθετο ὁ "Ἐκφραντος ὄλικὴ ἀτομικ, δικράνοντα ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα καὶ τὴν δύναμιν. Εἰς τὴν δύξαν ταύτην ἥγαγεν αὐτὸν ἵστως ἡ περὶ παραγωγῆς τῶν σωμάτων διδασκαλία τῶν Πυθαγορείων (ἰδὲ σελ. 99). Τοῖς ἀτόμοις προσετίθη ὁ "Ἐκφραντος τὸ κενόν, ἡπερ ἐγίνωσκεν ἥδη καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα Πυθαγόρειος διδασκαλία. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐφάνετο αὐτῷ πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῶν φυινόμενων ἐπιφρένες ἡ μάλλον ἡ Πυθαγόρειος αὐτοῦ εὐσέβεια δὲν ἐπέτρεπεν αὐτῷ νὰ ἐπινυκτουθῇ ἐπὶ τοικύτης διὰ τοῦ κενοῦ ἐρμηνείας τῆς σκοπιμότητος τοῦ κόσμου. Διὸ συνεφώνησε τῷ Ἀναξαγόρῳ παραδεξάμενος, ὅτι ἡ τῶν ἀτόμων κίνησις καὶ ἡ σκόπιμος τοῦ ποντὸς διακόσμησις προήλθεν ἐκ τοῦ νοῦ ἢ τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὴν πρώτην τῶν ὄντων ἀρχὴν μίαν ἀπεδέγετο, διὰ τοῦτο ἀντὶ τῶν ἀπείρων κόσμων τῶν Ἀτομικῶν ἔνα μόνον κόσμον παρεδέχετο σφικτοειδῆ τὸ σχῆμα. ⁽¹⁾ "Ἐκφραντος ἀκολουθῶν Ι καὶ τῷ τῷ Συρακοσίῳ, ὅστις τὴν περὶ τὸ κεντρικὸν πῦρ

κίνησιν τῆς γῆς μετέβαλεν εἰς κίνησιν περὶ τὸν ἕδιον ἀξιών, ἐδίδασκεν δὲ τι ἡ γῆ κινεῖται περὶ τὸν ἔκυπτης ἀξιών.

"Οτι δὲ ἡ Πυθαγόρειος διανόησις ἐπέδρασε καὶ ἐπ' ἄνδρας, οἵτινες δὲν ἔσαν μέλη τοῦ Πυθαγορείου συλλόγου, ἀποδεικνύουσιν οὐ μόνον ὁ Παρμενίδης καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἀλλὰ καὶ ὁ Ιάτρος Ἀλκμέωνος ὁ Κρότων: αἱ τῆς (περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς γῆς ἔκατοντας τηρίδος), οἵτις διὰ τῶν ἀνατομικῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν ἐν τῇ ιατρικῇ οὐ μόνον τῷ Ἰπποκράτει ἀλλὰ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα φιλοσόφοις πολλὰ καὶ ὠφέλιμα προεξειργάσατο.

'Ανατομικαὶ καὶ φυσιολογικαὶ δόξαι. 'Ο Λακμέων πρῶτος ἐποιήσατο ἀνατομάς, αὐτὸς ἀνεκάλυψεν δὲ τι ἔδρα τῆς ψυχῆς ἐστιν ὁ ἐγκέφαλος, εἰς ὃν ἔρχονται ἀπὸ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων οἱ ἔξωθεν ἐρεθίσμοι διὰ πόρων καὶ λαμβάνει γνῶσιν αὐτῶν ἡ ψυχή. Διὰ τοῦτο πρώτη σχηματίζεται τοῦ ἐμβρύου ἡ κεφαλή. 'Ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου παρῆγεν ὁ Ἀλκμέων καὶ τὸ σπέρμα· λίστην δὲ πειρατῶν ἐζήτασε τὴν γένεσιν καὶ αὔξησιν τοῦ ἐμβρύου. Τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ἣν γεννᾶται τὸ σπέρμα, ἦτοι τὴν ἥβην, παρέβαλλε πρὸς τὸ ἀνθεῖο τῶν φυτῶν· διότι καὶ αὐτὸς ἀνθρώποις, διὰν μέλλωσι νὰ φέρωσι σπέρμα. Τὸ δὲ γάλα τῶν ζωοτοκούντων παρέβαλλε πρὸς τὸ λευκὸν τοῦ φού παρὰ τοῖς φωτοκοῦσι (¹). Τὸν ὅπνον ἡρμήνευεν ἐκ τῆς πληρώσεως τῶν φλεβῶν αἷματος, τὴν δὲ ἔξεγερσιν ἐκ τῆς κενώσεως. 'Αστρονομικαὶ δὲ τοῦ Ἀλκμέωνος δόξαι μηημονεύονται, διὰ τοὺς οἱ μὲν ἀπλανεῖς ἀστέρες κινοῦνται ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, οἱ δὲ πλανῆται, ἐν οἷς καὶ ἡ περὶ τὸ κεντρικὸν πῦρ κινουμένη γῆ, ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. 'Η γῆ καὶ ὁ ἡλιος ἔχουσι σχῆμα πλατύ. Λίδια δὲ τῆς σελήνης ἐκλείψεις γίνονται κατὰ τὴν στροφὴν τοῦ συκφειδοῦς τῆς σελήνης. Πικραπλήσια δὲ τοῖς Πυθαγορείοις ἀπεφήνατο ὁ Ἀλκμέων τὴν ἀντίθεσιν τοῦ τελείου καὶ ἀτελοῦς, τοῦ οὐρανοῦ καὶ γηίου, τὴν συγγένειαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ θεῖον· διὰ τοῦτο δὲ τὸ οὐράνιον καὶ τὰ διστροφαὶ εἰσὶ θεῖαι, διότι κινοῦνται συνεχῶς ἀεὶ κίνησιν εἰς ἔκυπτὴν ἐπιστρέφουσαι· διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπόλλυται, διότι δὲν δύναται νὰ συνάψῃ τὴν ἀρχὴν πρὸς τὸ τέλος, δὲν δύναται μετὰ

(¹) 'Ο Ἀριστέλης πικραπλήσιοι διὰ τὸ λευκὸν τοῦ φού, ἀλλὰ τὸ ὠγρόν ἐστι γάλα.

τὸ τέλος τῆς ζωῆς ν' ἀρξηται νέαν κυκλικὴν πορείαν. Η ψυχὴ δμως ὑπέρκειται τῆς παροδικότητος ταύτης, κινεῖται συνεχῶς ἀεί, ὡς τὰς ἀστρα, καὶ διὰ τοῦτο ὑπάρχει ὡς ἐκεῖνης ἀθανάτος. Διὸ καὶ ἡ γνῶσις αὐτῆς δὲν περιορίζεται μόνον ἐν τῇ αἰσθήσει, ὅλλα ἔχει καὶ νόησιν καὶ συνείδησιν. Πρώτος δὲ Λαχμέων ποιεῖται ταύτην μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ τῶν λοιπῶν ζώων τὴν διάκρισιν, ὅτι τὸ μὲν ζῷον αἰσθάνεται καὶ ὡς ξυγίησιν, δὲν δύνθρωπος ξυνίησι. Καθορίζει τὴν διαφορὰν τοῦ φρουρεῖν ἀπὸ τοῦ αἰσθάνεσθαι. Τῷ ἐναντίῳ ἡ γνῶσις γίνεται. 'Αλλ' δμως ἀτελῆ τὰνθρώπινα τυγχάνουσιν ὄντα, ἡ ἀνθρωπίνη γνῶσίς ἐστιν ἀτελῆς. Μόνον οἱ θεοὶ κέκτηνται περὶ τῶν ὀφρενῶν σκοφήνεισν, οἱ δὲ ἀνθρωποὶ τεκμαχίρονται μόνον. Τῶν μὲν θεῶν ἡ ὑπαρξίας ἐστιν ἀεί ἡ αὐτή, τῶν δὲ ἀνθρώπων ὁ βίος κινεῖται ἐν ἀντιθέσεσι καὶ μόνον ἐπὶ τῆς ἴσορροπίας τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων ὑγροῦ, ξηροῦ, ψυχροῦ, πυκνοῦ, γλυκέος καὶ τῶν λοιπῶν στηρίζεται ἡ ὑγίεια· εὐθὺς δὲ ὡς ἐν τῶν στοιχείων τούτων λάβῃ τὴν ὑπεροχήν, γεννηθεῖ νόησις καὶ φύσης· καὶ ὑγίεια σύμμετρος τῶν ποιῶν κρίσις».

'Αλλὰ ταῦτα δὲν ἀρκοῦσιν, ὅπως ὀνομάσωμεν τὸν 'Λαχμέωνος Πυθαγόρειον· διάτι λείπει παρ' αὐτῷ ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τοῦ Πυθαγορικοῦ συστήματος, ἡ περὶ ἀριθμοῦ θεωρία. Καὶ οἱ μνημονευθέται δὲ ἀστρονομικαὶ τοῦ 'Λαχμέωνος δύξαι ἐν μέρει μόνον συμφωνοῦσι πρὸς τοὺς Πυθαγόρειους. Διὸ τοῦτο καὶ ὁ 'Αριστοτέλης διακρίνει αὐτὸν ἀπὸ τῶν Πυθαγορείων. Εὑρίσκει μὲν παρ' αὐτῷ τὰς ἀντιθέσεις τῶν Πυθαγορείων, ἀλλ' ἀμφιβάλλει, ἀν αὖτος παρ' ἐκείνοιν ἡ ἐκεῖνοι παρὸς τούτου παρέλαβον αὐτάς. 'Αλλ' οἱ παρατηρήσεις τοῦ 'Λαχμέωνος περὶ τοῦ ἀθανάτου καὶ θνητοῦ, περὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀντιθέσεων, περὶ τῆς θείας φύσεις τῶν ἀστέρων, περὶ τῆς ἀθανατίας τῆς ψυχῆς συμπίπτουσι κατ' οὐσίαν πρὸς τὰ δρυικά δόγματα τῶν Πυθαγορείων. Τοιαῦται δύξαι συγχρόνου τοῖς Πυθαγορείοις ἀνδρὸς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἔδρας τοῦ Πυθαγορισμοῦ καταγομένου δὲν ἐδύναντο νὸς μορφωθῆσιν ἀνευ ἐπιδράσεως τῆς φιλοσοφίας τῶν Πυθαγορείων. Κατ' ἀνάγκην δέρα δὲ Λαχμέων ἔλαβεν ἀφορμὰς ἐκ τῆς Πυθαγορείου διανοήσεως, δὲν ἔξιδιώσατο δμως καὶ τὸ ὅλον.

'Ο δὲ περιώνυμος κωμικὸς Ἐπίχαρης (556—460) ὁ Κῆρος δειχνύει μὲν ἐν τοῖς περιστωθέσιν ἡμῖν ἀποσπάσματι τῶν ποιημάτων αὐτοῦ κλίσιν πρὸς γενικὰς θεωρίας καὶ γνώμας ὑπὸ τῆς Πυθαγο-

ρείου πάντως διανοήσεως ὑποτραφεῖσαν, καὶ τὴν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς πίστιν τῶν Πυθαγορείων, δὲν δικαιούμεθα δ' ὅμως διὰ ταῦτα νὰ κατατάξωμεν αὐτόν, ὃς τινες τῶν ἀρχαίων ἐποίησαν⁽¹⁾, εἰς τοὺς Πυθαγορείους, οὐδ' εἰς ἄλλην ὡρισμένην φιλοσοφικὴν σχολὴν διὰ τὰς ἀπαντώσας παρ' αὐτῷ Σενοφρείους καὶ Ἡρακλειτείους ῥήσεις.

Κατὰ Διογένην τὸν Λακέρτιον (Γ', 9 κ. ἐφ.) ὁ "Ἀλκιμος ἐπειράθη γὰρ πόδειξητι ὁ Πλάτων πολλὰ ὀφελήθη παρὰ τοῦ Ἐπιχάρμου. Τὰ πρὸς πόδειξιν ὅμως τούτου προσαγόμενα τεκμήρια οὐ μόνον τὴν ἀξίασιν ταύτην δὲν ἀποδεικνύουσιν, ἀλλ' οὐδὲ ὅτι ὁ Ἐπίχαρμος ἦτο φιλόσοφος κατὰ τὴν ἀκριβῆ τῆς λέξεως ἐκδοχήν. Ἐκ τῶν τεσσάρων τοῦ Ἐπιχάρμου χωρίων, ἀ προσάγει ὁ "Ἀλκιμος, τὸ μὲν πρῶτον λέγει περὶ μὲν τῶν θεῶν ὅτι εἰσὶν ἀΐδιοι, διότι ἀμήχανόν ἐστιν ὁ θεὸς ὃς πρῶτον πάντων νὰ ἔχῃ τὴν ὑπαρξίαν ἀπ' ἄλλου τινός πρώτου· περὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων ὅτι φύσει διατελοῦσι πάντες πάντας τὸν χρόνον ἐν διηγεκεῖ μεταλλαγῇ καὶ οὐδέποτε μένουσιν οἱ αὐτοί. Τὸ δὲ δεύτερον ὅτι ἡ τέχνη ἐστὶν ἔτερην τι διάφορον τοῦ τεχνίτου· ὃς δ' ὁ ἀνθρωπὸς μανθάνων τὴν τέχνην γίνεται τεχνίτης, οὕτω καὶ τὸ ἀγαθόν, ὅπερ ἐστὶν πρᾶγμά τι καθ' αὐτό, μανθάνων γίνεται ἀγαθός. Τὸ τρίτον συμπεραίνει ἐκ τῆς φυσικῆς τῶν ζώων ὅρμῆς ὅτι πᾶν ἐψυχόν ὃν νοῦν ἔχει·

"Ἄλλ' ὅπόσα περὶ τοῦ, πάντα καὶ γνώμαν ἔχει.

Τὸ τέταρτον λέγει ὅτι ἔκαστον ζῶον ἔαυτῷ ἀρέσκει μάλιστα, καὶ δοκεῖ κακλὸν πεφυκέναι· ὁ ἀνθρωπὸς π. χ. φείγεται τῷ ἀνθρώπῳ κάλλιστον καὶ ἡ κύων κυνὶ καὶ βοῦς βοὶ καὶ ὄνος ὄνῳ καὶ οὐδὲν οὐτί.

Ἐκ τούτων ἀναγνωρίζομεν τῷ ὅντι ἀνδρὸς διανοούμενον, ὅτι δὲ τὰ διανοήματα ταῦτα τοῦ ποιητοῦ πηγάδουσιν ἐκ τίνος κεντρικῆς φιλοσοφικῆς ἀρχῆς δὲν ἔξαγεται ἐντεῦθεν· ἔτι δ' ἦτον προκύπτει ἐκ τούτων ὅτι ἡ ἀρχὴ αὗτη ἐστὶν ἡ τῶν Πυθαγορείων. Τὰ περὶ τῆς ἀιδιότητος τῶν θεῶν ὑπὸ τοῦ Ἐπιχάρμου λεγόμενα συμφωνοῦσι μέχρι καὶ τῆς λέξεως αὐτῆς πρὸς τὸ τοῦ Σενοφράνους⁽²⁾. Ἐν δὲ τῇ θεω-

⁽¹⁾ Ηλούτ. 6. Νομ. κεφ. 8. Κλήμ. 'Δεξανδρ. Στρωμ. V, 597c. Ιάμλ. 6. Ηλο. 266.

⁽²⁾ Παρέβλ. Σενοφράνους 'Απόσπ. 6 καὶ Ἐπιχάρμου 'Απόσπ. στίχ. 213—217

ρίος αύτοῦ περὶ τῆς διηγεκοῦς μεταλλαγῆς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει πάντως πρὸ δόφιναλμῶν τὴν τοῦ Ἡράκλείτου διδασκαλίαν. Ήπειρὸς τοῦ αὐτοῦ κατάγεται καὶ ἡ γνώμη τοῦ Ἐπιχάρμου, ὅτι δαιμῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ⁽¹⁾. Πυθαγόρειον δ' ἔχουσι τὴν καταγωγὴν δσαὶ δ παιητής λέγει περὶ τῆς μετὰ θάνατον καταστάσεως, ὅτι μόνον τὸ σῶμα ἐπιστρέφει εἰς τὴν γῆν, ὁ δὲ νοῦς ἐπανέρχεται εἰς τὸν οὐρανὸν⁽²⁾ καὶ τὸ «εὐσεβῆς βίος μάγιστον ἐπιβδεῖν θυητοῖς ἔνι». Λπὸ τοῦ αὐτοῦ κύκλου Πυθαγορείων διανυημάτων κατάγεται ἵσως καὶ ἡ ἀνωτέρω παρατεθεῖσα ῥήσις, ὅτι τὰ ζῷα ἔχουσι νοῦν. Καὶ συνελόντι εἰπεῖν τῷ Ἐπιχάρμῳ ξένη μὲν δὲν ἦτο ἡ σύγχρονος φιλοσοφία, οὐδεμιᾶς δ' ὅμως σχολῇ ἀνήκειν ἀποκλειστικῶς ὁ ποιητής, παρελάμβανε δ' ἐλευθέρως ἐκ τῶν δοξῶν τῶν συγχρόνων φιλοσόφων διαφορεῖται εἶναι.

Γ. ΟΙ ΕΛΕΑΤΑΙ

§ 20.

Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος

Ξενοφάνους βίος.—Ποιήματα.—Ἐλεγχος τῆς πολυθείας.—Θεολογία.

Κοσμολογία.—Φυσικαὶ, ψυχολογικαὶ, θωικαὶ καὶ περὶ γνώσεως δοξαὶ.—Συμφωνία πρὸς Ἀναξίμανδρον.

Καὶ ὁ ἴδρυτης τῆς Σχολῆς τῶν Ἐλεατῶν Ξενόφανης ὁ Κολοφώνιος ἦτο, ὃς ὁ τῆς Πυθαγορείου, ἐκ τῶν εἰς τὴν Κάρτω

παρὰ Mullach. Fragm. Philos. Graec. τόμ. I, σ.λ. 102 καὶ 142. Διογ. Λαζαρ. τ. σελ. 72, στίχ. 42—46 ἔχδ. Cobet, Par. 1878.

(¹) Ἐπίχαρμος «ὅ τρόπος ἀνθρώποις δαιμῶν δγαθός, εἰς δὲ καὶ κακός». Ήπειρὸς Mullach αὐτόθι στίχ. 274. Στο. 6. Λύθοι. 37, 16. Ἡράκλειτος «ἴθος ἀνθρώπῳ δαιμῶν».

(²) Ἀπ. 35 παςὰ Πλούτ. παραμ. εἰς Ἀπολλ. 15 σ.λ. 110. «Καλῶς οὖν δι' Ἐπίχαρμος, συνεκρίθη, φησί, καὶ διεκρίθη καὶ ἀποθλήθη οἵον πλοεπίστην, γά μὲν εἰς γῆν, πνεῦμα δ' ἄνω τὸ τῶνδε χαλεπόν; οὐδὲ ἔν». Καὶ ἐκ τῶν τοῦ Κλήμεντος Στρωματῶν IV, 541 C. (ἔάν ἡ γνήσιον) «εὐθείης τόν νοῦν πεφυκὼς οὐ στάθσις καὶ οὐδὲν κακὸν κατθαυγών· ἀνω τὸ πνεῦμα διαμενεῖ κατ' οὐρανόν».